

L'any que Lucia Berlin entrà en les nostres vides

Lucia Berlin publicà la seua obra al tombant del segle. I morí el 2004 essent una autora reconeguda per un sector de la crítica.

La publicació aquest 2016 d'una antologia dels seus relats ('Manual per a dones de fer feines', en la versió en català de l'Altra Editorial) ha fet de Berlin un fenomen literari. Una dona alcohòlica, atractiva i d'existència atrafegada que bolcà les seues experiències vitals en una sèrie de relats que traspuen veritat i excel·lència literària.

Reportatge de Xavier Aliaga

L'impacte provocat per Lucia Berlin (Juneau, Alaska–Marina del Rey, Califòrnia, 2004) no ha estat un sotrac literari a l'estil dels grans *best-sellers*. El seu, ben mirat, continuarà sent per a un públic immens un nom tan desconegut com abans de la publicació de *Manual per a dones de fer feines*, antologia dels relats continguts bàsicament en els volums *Homesick* (1991), *So long* (1993) i *Where I live now* (1999), que ja arplegaven col·leccions dels anys 80. I alguns materials nous. Relats, s'ha de dir, esplèndidament traduïts al català per Albert Torrecasana.

No parlem d'un fenomen de masses, almenys fora dels Estats Units, on es va situar ben a dalt en les llistes de vendes. Però entre els professionals (Premi Llibreter) i els degustadors de bona literatura, la petjada està resultant ben gran. I va molt més enllà d'un títol ben trobat i de la (relativa) capacitat d'influència de crítiques i ressenyes. Som davant d'un d'aquells llibres que convida al boca-orella, a fer apostolat, a difondre les rascades que deixa en l'ànima. La lectura de Berlin és un viatge del qual no tornes sent la mateixa persona. Que et fa veure la literatura d'una altra manera. Que et proposa contemplar la sordidesa del món amb uns altres ulls. Aquest 2016 és l'any en què Lucia Berlin entrà en les vides de moltes persones.

Tenir una existència rica, viatgera, complicada, sòrdida i variada pel que fa als oficis i les relacions proporciona un material literàriament llaminer. Però en el cas d'aquesta dona, hi ha molt més. Amb només 24 anys, Berlin apuntava talent i veié publicats els seus primers textos a la revista de Saul Bellow *The Noble Savage*. Podia haver estat l'inici d'una llarga, prolífica i reconeguda trajectòria en el món de les lletres. Les coses rodaren per camins una mica més obtusos.

Nascuda a Alaska –la destinació minera del seu pare– com a Lucia Brown, Berlin passa uns anys entre poblats miners dels Estats Units. I quan el progenitor marxa a combatre en la Segona Guerra Mundial, l'any 1941, la família s'instal·la a la ciutat fronterera d'El Paso, convivint amb un avi que és alhora un prestigiós dentista i un alcohòlic. En acabar la guerra, el treball del pare porta l'escriptora a Xile, on viurà un quart de segle. Abans d'això, a deu anys, se li diagnostica escoliosi, una desviació de columna que l'obliga a portar sovint un corrector d'acer i li provocà decisives complicacions de salut anys després.

Formada a la Universitat de Nou Mèxic, amb l'aragonès Ramon J. Sender (citat en el relat "Estimada Conchi"), es casà de seguida i tingué dos fills amb un escultor que la va abandonar. El final

de la dècada són anys de trasllats, a Alburquerque o Nova York, de vida bohèmia i liberal, d'ambients intel·lectuals i escriptura. I d'un nou casament el 1958 amb el pianista de jazz Race Newton. La relació acaba el 1960. Berlin i els seus fills es traslladen amb qui serà el seu tercer marit, Buddy Berlin, un individu acabat que els garantia estabilitat econòmica. Però amb una drogoaddició que amenaça l'estabilitat emocional i familiar. El matrimoni es desintegra el 1968.

L'escriptora obté un doctorat a Nou Mèxic i és contractada com a professora substituta. El període del 1971 al 1994, en una nova destinació a Califòrnia, entre Berkeley i Oakland, és especialment intens i problemàtic per a Berlin, que ha de pensar de valent per traure endavant els seus quatre fills: treballa de professora d'institut, de dona de fer feines, d'administrativa en un hospital, d'operadora telefònica o d'auxiliar d'infermeria. Tot mentre lluita contra el seu alcoholisme. A més d'això, entre 1991 i 1992 es trasllada a Ciutat de Mèxic per tenir cura d'una germana malalta de càncer. Una mica abans, el 1986, havia mort sa mare.

En algun moment d'aquells anys, Berlin venç la lluita contra l'alcohol. I el poeta Edward Dorn, a qui havia conegut en la dècada del 1950 a Alburquerque, és l'artífex d'una etapa molt més estable

Lucia Berlin: escriptora superdotada. Bella, intel·ligent i mare coratge.

en la vida de Berlin quan la convida l'any 1994 a la Universitat de Colorado, com a escriptora visitant. Més tard, la contracten de professora associada i esdevé una docent molt apreciada i popular. El centre li atorga en el segon any com a professora un premi a l'excel·lència. Dorn i la seua esposa, o figures com el poeta Kenward Elmslie o el narrador Stephen Emerson –un dels artífexs de la recuperació literària de Berlin– configuren el cercle d'amistats.

El tram final de l'existència el marquen els problemes de salut. La vella escoliosi deriva en una perforació del pulmó, que l'any 2000 l'obliga a jubilar-se: havia d'anar sempre acompanyada d'una ampolla d'oxigen. I ha de bellugar-se contra un càncer. Tot i superar-lo, el seu cos abaixà els braços l'any 2004, a Marina del Rey.

Manual per llegir el 'Manual'

Aquell bagatge vital passà a formar part dels seus relats. Però *Manual per a dones de fer feines* no s'ha de llegir com una biografia fragmentada. Si de cas, com una mena de fascinant novel·la trossejada de manera intel·ligent. Al llibre hi ha les vivències de Berlin, que l'escriptora conta més enllà de la versemblança. Amb una veritat colpidora. Fent emprar els mecanismes del que ara s'anomena autoficció (pel llibre passegen dones de fer feines o administratives d'hospital que són una projecció evident de l'autora), però sense bandejar la cocció literària, afegint-hi situacions i personatges de la seua collita en una proporció difícil d'esbrinar. "Exagero molt i barrejo ficció i realitat, però no dic cap mentida", seria el resum de la mateixa Berlin.

Un material que l'escriptora pasta amb registres diversos, amb una prosa que pot ser tendra i lírica (com ara en el sensacional relat "Amics", sobre una parella d'ancians) o desafiant i tallant com el bisturí d'un cirurgià. Amb reflexions assedegades o situacions i desenllaços molt físics i bèsties. Una escriptura que extrau vitalitat i esperança de la sordidesa. Berlin, de fet, obri sovint esclatxes per a l'humor. "Estic convençuda que l'Església catòlica va perdre moltes monges en potència quan les van començar a vestir com si fossin agents de trànsit", diu el personatge del relat "Estrelles i sants", un transsumpte d'una Berlin joveneta en la seua primera escola a El Paso. "Quan no cometíem cap error de lectora o de càlcul, ens donaven una estrella. I els divendres l'alumna que havia acumulat més estrelles rebia una d'aquelles estampes que s'assemblaven als cromos de beisbol, amb la diferència de l'aurèola o la lluentor", rebla.

Un humor que creua també el conte que dona nom al recull. "Les dones de fer feines robem. Però no pas les coses per les quals més s'inquieten les persones per a qui treballem (...) Només robo pastilles per dormir, no fos que un dia les necessités (...) Avui he robat un pot de llavors de sèsam Spice Islands." En aquest espantós relat, Berlin →

LES FONTS DE LA BERLIN

Com quasi tota la gran literatura, no resulta senzill aïllar totes les influències de Lucia Berlin. Anton Txèkhov n'és una de ben evident, perquè ella mateixa el cita en alguns relats. I com explicava el seu traductor Albert Torrecasana en el digital *Núvol*, també l'han relacionada amb autors com Alice Munro o Raymond Carver. "Jo la trobo molt més carveriana. De

fet, en alguns moments m'ha recordat Fante o fins i tot Bukowski o, més ben dit, m'ha fet pensar en el que Fante o Bukowski haurien escrit si, en comptes de tenir temps per dormir la mona, s'haguessin hagut de llevar a les set a preparar l'esmorzar dels seus fills", acota el traductor de manera molt inspirada.

L'influx del món hispànic tampoc no es pot bandejar. Per formació –fou deixeble de Ramon J. Sender– i per coneixença directa de països com Mèxic i, sobretot, Xile. Fet i fet, l'única cita que encapçala un dels relats, "Deixa'm veure el teu somriure", és del xilè Vicente Huidobro, de l'obra *Altazor*. Una combinació excepcional i singular d'influències i vivències creuades que convertiren Berlin en l'extraordinària autora que és. Una posada en valor que fa justícia com a poques.

→ ens parla també de clients com la Linda i el Bob dels quals "en percebo el caliu fins i tot quan no hi són. Esperma i confitura de nabius als llençols (...) Vores de pizza. Els netejo el mirall de la coca amb Windex". "Té una pitrera tan enorme que per passar per les portes s'ha de girar de costat i avançar en diagonal, com quan es trasllada una taula de cuina", escriu en un altre moment sobre un personatge de "Carpe diem".

Un humor que pot ser bèstia o intel·ligent, com ara quan compara el ritual per desvestir un joquei "com quan Mishima necessita tres pàgines perquè la senyora es tregui el quimono". Les referències literàries, de fet, són una constant. I aporten moltes pistes. En "Punt de vista", traça paral·lelismes entre el relat que està escrivint amb "La tristesa" de Txèkhov, un dels seus referents.

L'humor i la tendresa, la mirada comprensiva sobre els personatges –sobre ella mateixa– són els desinfectants d'un univers poblat de situacions i éssers disfuncionals, de sinistres sales d'avortament, de relacions familiars i personals desballestades ("L'individu que va descriure era, de fet, un arquetip d'home moreno i deshonest que m'atrau", conta en "Dolor fantasma"), de pobresa, misèria i addiccions. Sobretot d'addiccions. "En la nit fosca i profunda de l'ànima les botigues de begudes alcohòliques i els bars estan tancats. Va allargar un braç sota el matalàs: l'ampolla de vodka estava buida. Va baixar del llit i es va posar dreta. Tremolava tant que es va haver d'asseure a terra. Hiperventilava. Si no feia un trago començaria a delirar o tindria un atac", és el brutal començament d'"Ingovernable", un demolidor relat que conté un diàleg de la

protagonista amb un fill sobre els problemes amb l'alcohol. D'una humanitat esfereïdora.

Berlin, és clar, no escriu d'oida. "Jo no renego del meu alcoholisme", escriu en algun moment. I aquella constatació, la tremenda veritat que transmeten els seus textos d'existències banyades en licor de molta graduació, és capaç de noquejar els lectors, de deixar-los sense alè. Perquè veuen barrades les sortides. Com ara quan descriu la relació d'una parella d'alcohòlics en "Deixa'm veure el teu somriure": "Érem dos alcohòlics empedreïts. No podíem viure junts. Cap dels dos no era apte per a aquest món. Per tant, ens mataríem". De sobte, però, un fil d'esperança, com ara quan acomiada un fill que marxa a treballar. "Arreu del món hi ha mares que esmorzen amb els seus fills, que els acomiaden a la porta. ¿Podrien arribar a copsar la gratitud que m'envaïa allí plantada, mentre li feia adéu amb la mà? La sensació d'indult".

Hi ha, a més, l'experiència directa amb l'heroïna, l'addicció d'un dels seus marits. "Vam ser feliços, tot plegats, durant molt de temps, però llavors tot es va tornar més complicat i solitari perquè l'heroïna li agradava molt més". I al mateix temps: "Vet aquí la part més horrorosa de les drogues, vaig pensar, que funcionen", pensa una jove que té relació amb uns traficants en el relat "Carmen", un dels més corrosius. D'una cruesa que remou els budells. Que talla la respiració.

I enmig de tot això, la lucidesa i la bellesa contingudes en els fragments que parlen de la germana malalta de càncer. La tendresa. Les llums en la foscor. El sentit de tot plegat. Tancareu el llibre. Us llepareu les ferides. I ja no la podreu oblidar. ●